

В. В. Мартинець,
к. е. н., доцент, старший викладач кафедри управління імені О. Балацького,
Сумський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6932-9790>

Ю. А. Опанасюк,
к. е. н., доцент, старший викладач кафедри управління імені О. Балацького,
Сумський державний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9236-8587>

В. П. Самодай,
к. е. н., доцент кафедри бізнес-економіки та адміністрування,
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4043-5426>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.7.38

КРИЗА ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: ВИКЛИКИ ВОЄННОГО СТАНУ

V. Martynets,
PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the Oleg Balazkiy Department of Management,
Sumy State University
Yu. Opanasiuk,
PhD in Economics, Associate Professor, Senior Lecturer of the Oleg Balazkiy Department of Management,
Sumy State University
V. Samodai,
PhD in Economics, Associate Professor, Sumy State A.S. Makarenko Pedagogical University

CRISIS AND FOOD SECURITY: CHALLENGES OF MARTIAL LAW

В роботі розглянуто проблему забезпечення продовольчої безпеки в умовах воєнного стану. Автори досліджують теоретичні основи та складові продовольчої безпеки. Продовольча безпека характеризується забезпеченням населення якісними продуктами харчування, а також постійним фізичним та економічним доступом до них. Охарактеризовані основні складові продовольчої безпеки: споживча поведінка та здоров'я, доступність продуктів харчування, якість продуктів харчування і стабільність поставок. Проаналізовані економічні втрати, які зазнало сільське господарство України через військову агресію Росії.

В роботі проаналізовано сучасний стан продовольчої безпеки України, а також вплив конфлікту на продовольчу безпеку країн ЄС. Стаття містить аналіз динаміки рівня цін в Україні на основні продукти харчування, обсяги експорту злаків, зернових та олійних з України та його структура.

В статті виявлені наслідки військового конфлікту на систему продовольчої безпеки, основні з яких такі: повна втрата врожаю через обстріли та пожежі, неможливість зібрати урожай через замінування територій, зниження вихідних цін на експортні товари та підвищення цін на продовольство на внутрішньому ринку, зрив поставок продовольства з України до країн ЄС тощо.

В роботі розглянуті основні документи забезпечення продовольчої безпеки в Україні та країнах ЄС. А також, запропоновані заходи підвищення національної продовольчої безпеки в умовах воєнного стану, зокрема, розвиток власного виробництва харчових продуктів та диверсифікація постачання, налагодження імпортозаміщення, розширення запасів продуктів, розвиток мереж транспортування, зберігання та резервування продуктів, забезпечення доступу до води тощо.

Результати дослідження можуть бути корисними для розробки стратегії продовольчої безпеки в країнах, які перебувають у кризовому стані або знаходяться в зоні конфлікту.

The paper considers the problem of ensuring food security under martial law. The authors investigate the theoretical foundations and components of food security. Food security is characterized by providing the population with high-quality food products, as well as constant physical and economic access to it. The main components of food security are characterized: consumer behaviour and health, food availability, food quality and supply stability. The authors are analyse the economic losses suffered by Ukrainian agriculture due to Russia's military aggression.

The paper analyses the current state of food security in Ukraine and EU countries. The article contains an analysis of the dynamics of the level of prices in Ukraine for basic food products, the volume of exports of cereals, grains and oilseeds from Ukraine and its structure.

The article reveals the consequences of the military conflict on the food security system, the main ones of which are: complete loss of harvest due to shelling and fires, impossibility to harvest due to mining of territories, decrease in initial prices of export goods and increase in food prices on the domestic market, disruption of food supplies from Ukraine to EU countries, etc.

The work examines the main documents of ensuring food security in Ukraine and EU countries: "Black Sea Grain Initiative" as a result of which more than 18 million tons of grain and other food products were exported; humanitarian food program "Grain from Ukraine", which provides for the purchase of Ukrainian grain from farmers by partner countries and its transfer to the poorest countries.

Also, proposed measures to increase national food security under martial law conditions, in particular, development of own food production and diversification of supply, establishment of import substitution, expansion of product stocks, the development of transport networks, product storage and reservation, providing access to water, etc.

The results of the research can be useful for the development of a food security strategy in countries that are in a crisis or in a conflict zone.

Ключові слова: криза, продовольча безпека, воєнний стан, державна політика, продукти харчування, запаси.

Key words: crisis, food security, martial law, public policy, food products, reserves.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Вже зараз проблеми голоду стає головною проблемою людства. 2015 року у Нью-Йорку на Саміті ООН було проголошено 17 Цілей сталого розвитку, однією з них є ЦСР 2 "Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства". Війна в Україні може призвести до зростання кількості голодуючих в світі. До нападу РФ на Україну, 44 млн людей у 38 країнах були на межі голоду, війна може збільшити цей показник до 52-57 млн людей. Воєнний конфлікт в Україні порушив системи виробництва, переробки та постачання продовольства як на внутрішньому ринку, зокрема, так і на міжнародному ринку взагалі. За оцінками United Nations World Food Programme 45% населення України вже не доотримує належного харчування. Отже, спостерігається загроза продовольчій безпеці України, як складовій національної безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Поширеним напрямом наукових досліджень в сучасних умовах функціонування і розвитку країн світу є дослідження продовольчої кризи взагалі та забезпечення продовольчої безпеки зокрема. Так, І. Павловська [17] проаналізувала етапи розвитку наукових підходів до трактування та визначення дефініції "продовольча безпека" у XX ст. та на початку XXI ст.

Одним з факторів забезпечення продовольчої безпеки є розвиток сільського господарства. В. Збарський та О. Варченко [9] в своєму дослідженні підкреслюють, що аграрне виробництво в Україні є провідною галузю економіки, але при цьому потенціал аграрного сектору використовується недостатньо. Грунтуючись на програмі економічних реформ на 2010—2014 роки пропонують низку заходів спрямованих на реформування аграрного сектору і забезпечення продовольчої безпеки України. Н. Карасьова [13] дослідила тенденції світових цін на продовольчі товари. Окреслила перспективу розвитку експорту аграрної продукції, як фактору за-

безпечення глобальної продовольчої безпеки та зазначила про необхідність створення сприятливих умов для розвитку експорторієнтованого аграрного виробництва.

Дослідженню тенденцій забезпечення продовольчої безпеки в Україні присвячена значна кількість праць вітчизняних науковців. Особливості формування продовольчої безпеки на національному та регіональному рівнях розглянула О. Зеленська [10]. В своїй праці Ю. Полунєєв [18] проаналізував ознаки продовольчої кризи та визначав передумови формування продовольчого потенціалу України. Н. Джурик, С. Майкова та інші [11] дослідили стан і проблеми економічної безпеки в Україні та проаналізували основні складові формування державної політики продовольчого забезпечення.

Воєнний конфлікт 2022 року між Російською Федерацією та Україною змінив вектор наукових досліджень з тематики продовольчої безпеки. Оскільки ситуація, що склалася у відносинах між Росією та Україною негативно вплинула на стан продовольчої безпеки України та світу. Отже, науковці намагаються оцінити стан продовольчої безпеки, спрогнозувати тенденції її забезпечення та ймовірність настання продовольчої кризи. Причини та шляхи подолання глобальної продовольчої кризи, викликаної війною в Україні 2022 року дослідив Н. Колісниченко [14] та обґрунтував доцільність розробки комплексної програми з відновлення виробництва сільськогосподарської продукції і продовольства в Україні. Р. Мудрак [15] проаналізував вплив російсько-української війни на перспективи експорту української агропродовольчої продукції та внутрішнє продовольче забезпечення України. На основі проведеного аналізу ситуації на світовому ринку сільськогосподарської продукції Н. Родіонова, А. Дергач, Г. Гудзь [19] запропонували превентивні заходи щодо виникнення продовольчої кризи в Україні та в інших країнах. В. Гобела, С. Мельник, М. Курляк [7] оцінили стан продовольчої безпеки України та зробили прогноз індексу продовольчої безпеки України на 2022—2027 рр.

Незважаючи на значну увагу до досліджуваної проблеми питання продовольчої кризи, як в Україні так і в інших країнах в сучасних умовах, коли виникають нові фактори, які негативно впливають на продовольчу безпеку є актуальним та потребує подальшого дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ (МЕТА) СТАТТІ

Метою статті є дослідження впливу воєнного конфлікту в Україні на національну продовольчу безпеку та Європейського Союзу.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під продовольчою безпекою автори розуміють забезпечення населення якісними продуктами харчуван-

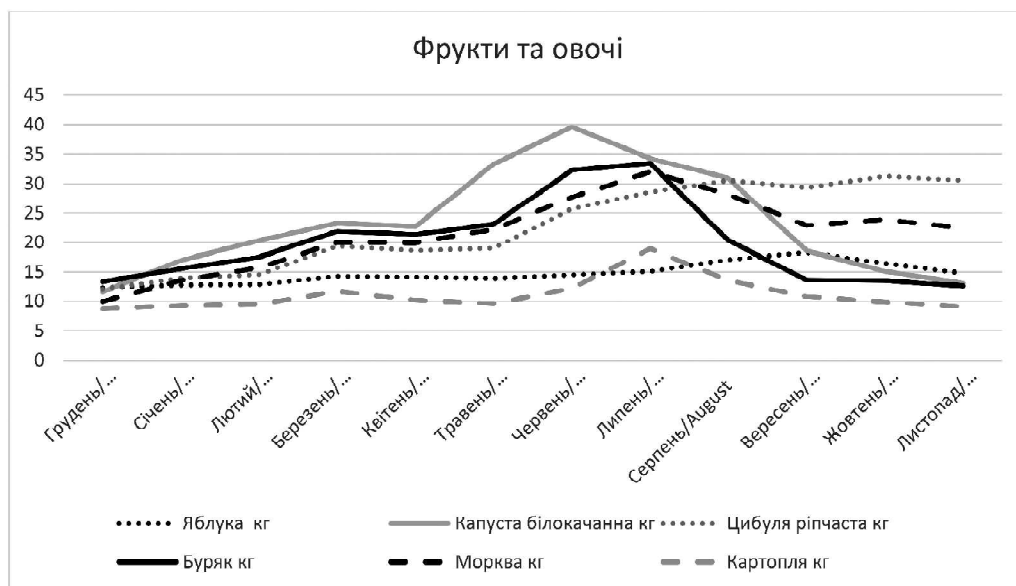
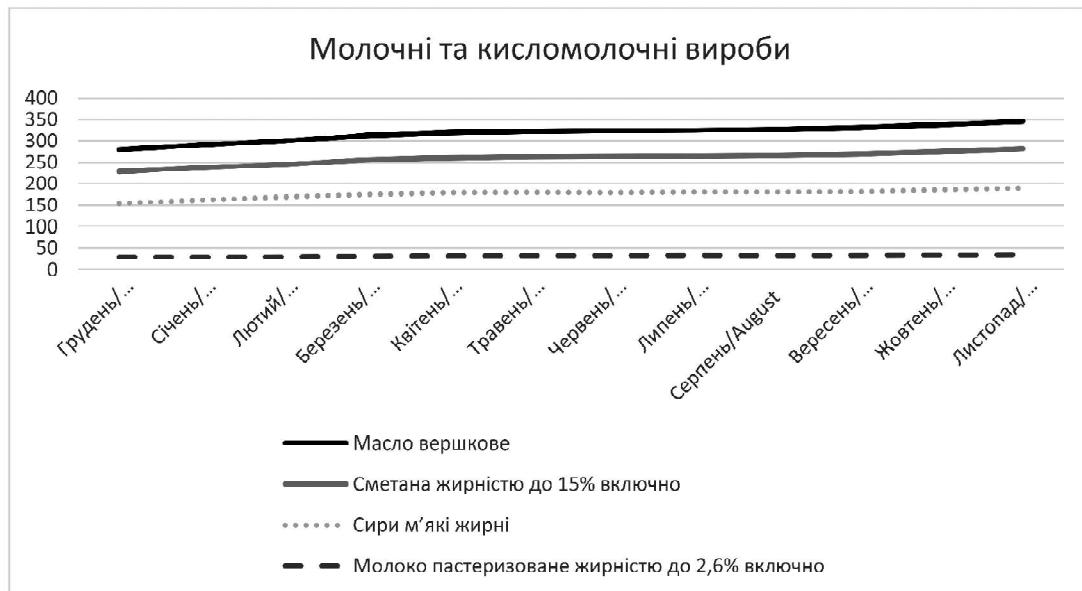
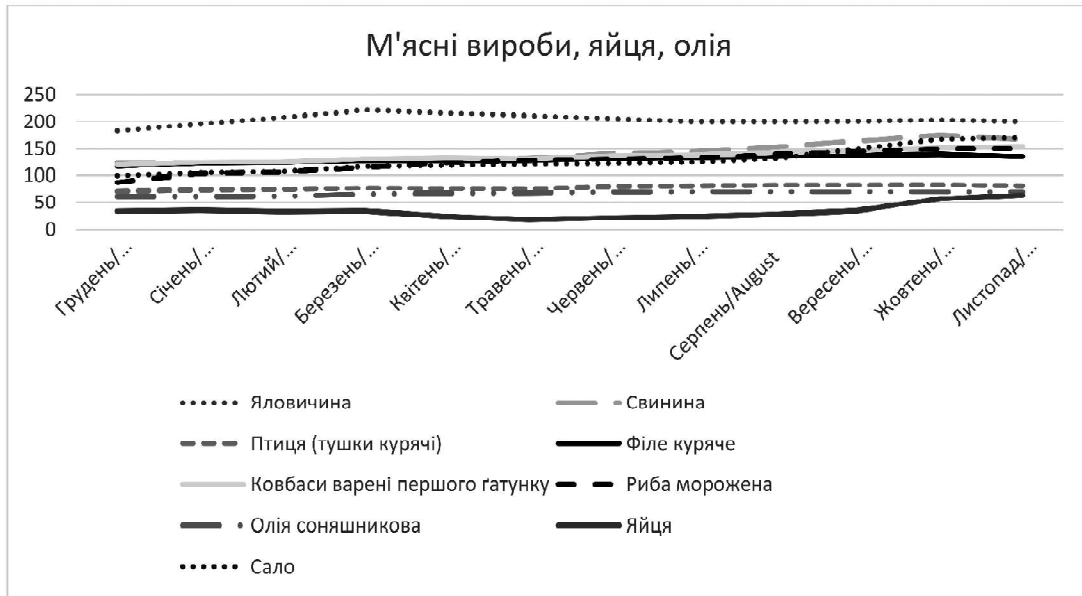
Рис. 1. Складові продовольчої безпеки

Джерело: розроблено авторами.

ня, а також постійний фізичний та економічний доступ до достатньої їх кількості для забезпечення активної життєдіяльності та здоров'я населення. Національна продовольча безпека базується на наукових та практичних знаннях з таких галузей, як аграрна наука, економіка, соціологія, технології харчування, право та інші. Теоретичні основи національної продовольчої безпеки також включають у себе концепції сталого розвитку, рівності, соціальної справедливості та економічної ефективності.

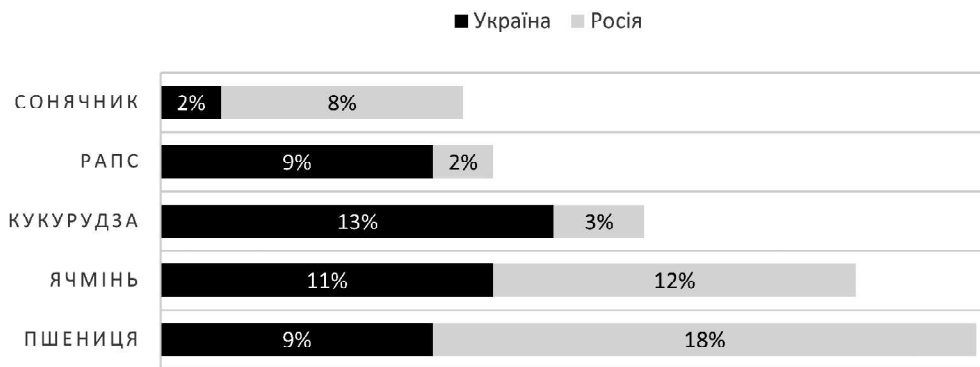
Складові продовольчої безпеки наведені на рисунку 1. Доступність продуктів харчування може бути досягнуто забезпеченням достойного рівня оплати праці, зниженням податків на основні продукти споживання, підтримкою сільського господарства та транспортної та складської інфраструктури. Забезпечення певного рівня якості продукції можна досягти впровадженням норм та стандартів якості, контролем якості продукції зі сторони соціальних організацій. Стабільність поставок може бути організовано через розвиток місцевого виробництва, щоб зменшити залежність від імпорту. Забезпечення належної споживчої поведінки та промоція здорового образу життя є одним з завдань роботи органів місцевого самоврядування, яке можна досягти шляхом підтримки вітчизняного агрокомплексу, підвищення обізнаності населення про здоровий образ життя та його залежність від якості продовольства.

Агресія Росії проти України поставила під питання забезпечення продовольчої безпеки, як всередині країни, та і за її межами. Так, воєнний конфлікт призвів до зростання цін на пальне та продукти харчування, обмежив обсяги виробництва сільськогосподарської продукції. Збитки агропромислового комплексу на вересень 2022 року склали 6,6 млрд. грн.

Рис. 2. Динаміка цін на основні продукти харчування за 1.12.2021 – 1.11.2022 рр.

Джерело: побудовано авторами на основі статистичних даних [8].

Рис. 3. Частки України та Росії у всесвітньому експорті зернових культур у 2021 році

Джерело: побудовано на основі [8].

А непрямі втрати становлять 34, 25 млрд грн, що включає недоотримання доходу та додаткові витрати агровиробників [16].

Центр досліджень продовольства та землекористування KSE вважає що загальна вартість втрачених сільськогосподарських угідь та незібраного озимого урожаю через агресію Росії проти України становить 2,135 млн дол США.

Food and Agriculture Organization у звіті за червень 2022 року наголошує, що обсяг виробництва продуктів харчування складає 60% в порівнянні з 2021 роком. За даними опитування FAO, проведеного у 2022 році серед домогосподарств у сільській місцевості показав, що їх збитки за 6 місяців війни сягають 2,25 млрд. дол, з них 1,26 млрд. дол — рослинництво, 0,98 млрд дол — тваринництво [5].

Серед основних причин, що призвели до збитків в агропромисловому комплексі можна назвати такі: повна втрата врожаю через обстріли та пожежі, неможливість зібрати урожай через замінування полів та близькість до зон воєнних дій, окупація деяких територій, що призвело до викрадення частки врожаю або його не збору.

Одним з наслідків військового стану є зниження вихідних цін на експортні товари (пшениця, кукурудза, ячмінь, соняшник) та зростання цін на продукти харчування на внутрішньому ринку. Динаміка цін на основні продукти харчування у 2022 році наведена на рисунку 2.

На рисунку виділені 4 групи продуктів: крупи та хлібобулочні вироби; м'ясні вироби, яйця та олія; молочні та кисломолочні вироби; фрукти та овочі.

Розглянемо першу групу товарів: крупи та хлібобулочні вироби. Найбільший пік збільшення ціни на цю групу товарів спостерігається з квітня по вересень. Незначне падіння цін у вересні пояснюється сезонними коливаннями та часом збору нового врожаю. Тоді, як збільшення цін навесні та влітку є наслідком воєнної кризи.

Для другої групи — м'ясо, олія та яйця. Найбільше подорожчання цін спостерігається по товарним групам: яйця, сало, олія та м'ясо птиці. Ця тенденція зберігається з березня по листопад. Зростання цін на яйця, поперше, пов'язане з сезонними коливаннями, що обумовлено скороченням пропозиції, по-друге, з окупацією територій, знищенням птахоферм [21].

По третій групі спостерігається зростання цін протягом року. По четвертій групі спостерігаються сезонні коливання. Підвищення цін на цибулю пов'язано з окупацією Херсонської та Запорізької областей.

Окрім внутрішніх негативних ефектів для продовольчої безпеки України, ці ефекти спостерігаються в світовій економіці. Агресія Росії проти України підкреслила вразливість

світової продовольчої безпеки від антропогенних (обстріл складів), економічних (зрив поставок продовольства з України) та природних чинників (зменшення урожаю). Росія, Білорусь та Україна є ключовими сільськогосподарськими гравцями, які разом експортують майже 12% сільськогосподарської продукції в світі (рис. 3). Зрив поставок з України може призвести до дефіциту певних продуктів на міжнародному ринку, таких як пшениця та соняшникова олія. Важливість України на продовольчому ринку підтверджується тим, що перебої постачання зернових з України вже викликали зростання Індексу зернових та олійних культур (IGC).

Структура експорту злаків, зернових та олійних у 2021 році з України приведена на рисунку 4. Основними експортерами злаків є Іспанія (19%), Чехія (29%), Нідерланди (19%), Хорватія (10%) та Італія (7%). Зернових — Хорватія (59%) та Португалія (19%). Олійних — Німеччина (25%), Хорватія (22%), Нідерланди (22%). Ці країни найбільш вразливі до блокування портів та порушення аеротрафіка. Експорт зернових з України здійснювався переважно морським шляхом (95%), тому блокування портів Азовського та Чорного моря змусило змінити логістичні шляхи. Наведемо деякі факти для порівняння, морським шляхом транспортувалося 5 млн тон продовольчих товарів на місяць, тоді як сухопутний транспорт може забезпечити транспортування вантажів від 1,5 до 3 млн тонн на місяць [12].

Незважаючи на те, що ситуація в Україні залишається динамічною та непередбачуваною, з'являється все більше доказів того, що втрата доходу, збої в ланцюзі постачання, підвищення цін і залежність від продовольчої допомоги суттєво вплинули на доступ до їжі у всьому світі.

Відповіддю на ці загрози стало підписання резолюції, яка закликала до "термінового плану дій ЄС щодо забезпечення продовольчої безпеки всередині та за межами ЄС у світлі російського вторгнення в Україну", прийнята 24 березня 2022 року.

Щоб впоратися з ситуацією з продовольчою безпекою, що швидко погіршується, Food and Agriculture Organization of the United Nations відновила свій Rapid Response Plan (RRP) для України, заклавши обсяг фінансування в розмірі 115,4 млн дол США для підтримки 327 209 вразливості Європейського Союзу.

Ще одним шляхом вирішення проблем продовольчої безпеки стало укладення Чорноморської угоди 22 липня 2022 року за посередництва ООН і Туреччини.

З її допомогою було експортовано зерно та інше продовольство (понад 600 суден) з портів Чорноморська, Одеси та Південного. В рамках цієї зернової ініціативи станом на 1.01.2023 року було експортовано понад 18 мільйонів тон зерна та інших продуктів харчування [3].

Незважаючи на розблокування морських шляхів, що призвело до зниження цін на зерно у світі (рисунок 5) та подолання продовольчої безпеки, проблема експорту залишається не вирішеною повністю. Не дивлячись на власні труднощі Україна продовжує виступати гарантом продовольчої безпеки усього світу. Запуск гуманітарної продовольчої програми "Grain from Ukraine" в листопаді 2022 став важливим кроком у забезпеченні продовольчої безпеки, що передбачає закупівлю українського зерна у фермерів країнами-партнерами та передачу його найбільш соціально вразливим країнам. Програма може забезпечити доступ до дешевих продуктів харчування для малозабезпечених верств населення у всьому світі.

ВИСНОВКИ

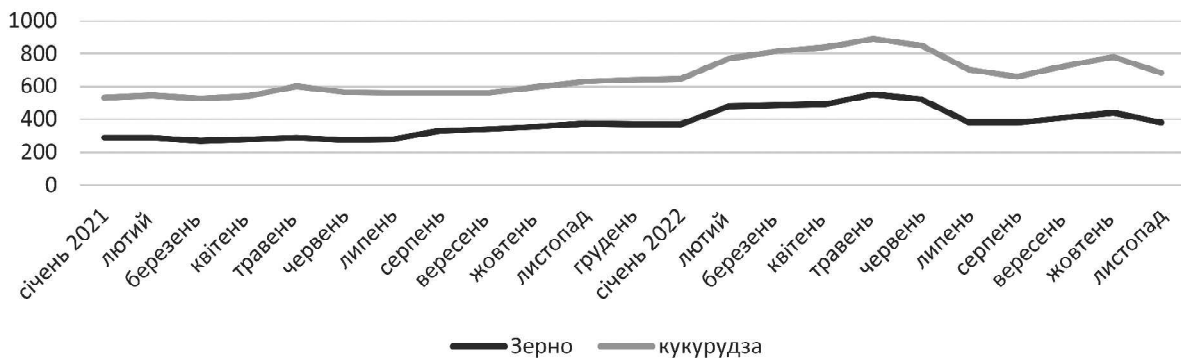
За умови воєнного конфлікту Україна зіткнулася з новими викликами та необхідністю перегляду політики забезпечення продовольчої безпеки. Урядами України та країн ЄС було розроблено низку програм щодо зміцнення продовольчої безпеки. У березні 2022 року лідерами ЄС було ухвалено Версальську декларацію [4], в якій сформовано пакет заходів щодо підвищення продовольчої безпеки в ЄС та третіх країнах, зокрема в самій Україні. Паралельно у 2022 році було знято ряд екологічних обмежень (до залучення деяких видів земель у сільське господарство та про стале використання пестицидів), що дозволило залучити додаткові сільськогосподарські землі у в агропромисловість та підвищити врожайність [1].

Для подолання внутрішньої продовольчої безпеки український Уряд підтримує

Рис. 4. Структура експорту злаків, зернових та олійних з України і країни Європейського Союзу у 2021 році

Джерело: побудовано на основі [6].

Рис. 5. Динаміка цін на зерно та кукурудзу за 1.01.2021 – 1.11.2022

Джерело: побудовано на основі [8].

розвиток сільського господарства, що передбачає розробку програм пільгового оподаткування та кредитування. Так, за словами заступника міністра аграрної політики та продовольства України Т. Висоцького, у бюджеті-2023 на потреби сільського господарства закладено 1 млрд грн, з них 350 млн грн для закладки садів та 20 млрд грн за програмою доступних кредитів. З іншого боку, цей обсяг фінансування недостатній для забезпечення продовольчої безпеки країни, тому, на думку експертів, основними джерелами фінансування аграрного сектору України можуть стати міжнародні гранти.

Ще одним заходом поліпшення продовольчої безпеки є створення Національної платформи продовольчої безпеки, яка забезпечує ефективну взаємодію між різними зацікавленими сторонами в галузі продовольчої безпеки. Ця платформа надає можливість об'єднати зусилля уряду, військових адміністрацій, громадськості, наукової спільноти, виробників продовольчої продукції, торговельних мереж та міжнародних організацій з метою забезпечення національної продовольчої безпеки. Така взаємодія відбувається в двох аспектах: розвиток економіки України у військовий час та забезпечення продуктами харчування населення, Збройні сили України та підрозділи тероборони [20]. Для забезпечення населення України безпечними та доступними продуктами харчування діє програма "Від лану до столу"

Забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни є складним та нестабільним процесом, управління яким повинно бути ситуативним. Прийняті раніше стратегії та державні програми "Про продовольчу безпеку" не працюють в умовах воєнного стану, тому необхідно скоригувати нормативні документи з урахуванням надзвичайної ситуації та ризиків. Наряду з запропонованими програмами доцільно розробити шляхи забезпечення продовольчої безпеки не лише на рівні держави, а і на рівні територіальних громад. Серед них можна запропонувати наступні:

1. Розвиток місцевого виробництва продуктів та диверсифікація постачання. Досвід окупації та блокування громад показав, що місцеве виробництво продуктів стає ключовим чинником забезпечення продовольчої безпеки, що скорочує шлях потрапляння продуктів харчування першої необхідності для домогосподарств.

2. Розширення запасів продуктів. За часів військового стану необхідно забезпечити достатні страхові запаси продуктів для покриття потреб домогосподарств та виробництва, якщо зовнішні поставки будуть обмежені або заблоковані. Для цього можна стимулювати розширення запасів продуктів на рівні держави, місцевих громад, підприємств та населення.

3. Розвиток мережі транспортування та зберігання. Для цього необхідно розробити альтернативні логістичні шляхи доставки продукції, розвивати мережу складських приміщень та консерваційних центрів.

4. Сприймання збереженню продуктивності сільськогосподарських підприємств, тому необхідно забезпечити їх фінансову підтримку з бюджетів територіальних громад та альтернативного доступу до необхідного обладнання та технологій.

5. Сприяння розвитку місцевих ринків продовольства шляхом забезпечення інфраструктури ринку для місцевих фермерів.

6. Забезпечення доступу до води. На рівні територіальної громаді необхідно забезпечити підвоз питної та технічної води для населення в разі відключення світла, пошкодження водогонів та інших технічних споруд.

Регулювання продовольчої безпеки через війну на Україні потребує комплексного підходу та співпраці між різними державними та міжнародними організаціями з метою забезпечення безпеки та якості продуктів харчування.

Література:

1. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the COUNCIL, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions (2022): Safeguarding food security and reinforcing the resilience of food systems COM/2022/133, final report. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2022:133:FIN>

2. Ensuring global food supply and food security (2022). European Commission. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/ensuring-global-food-supply-and-food-security_en#a-contingency-plan-for-food-supply-and-food-security

3. Infographic — Ukrainian grain exports explained (2022). Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/>

4. Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration 1 (2022) URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf>

5. FAO: website (2022). Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine — Findings of a nation-wide rural household survey, December 2022. Rome. URL: <https://doi.org/10.4060/cc3311en>

6. Trading economics: website. URL: <https://tradingeconomics.com/spain/imports>

7. Гобела В. В., Мельник, С. І., Курляк, М. Д. (2022) Продовольча безпеки України на фоні війни: оцінка стану та прогнозування тенденцій. Цифрова економіка та економічна безпека, № 2 (02). С. 92—98.

8. Державна служба статистики України: офіційний сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>

9. Збарський В.К., Варченко, О. М. (2011) Глобальна продовольча криза: виклики для України. Економіка та управління АПК, Вип. 5 (85). С. 5-10

10. Зеленська О. О. (2012) Система продовольчої безпеки: сутність та ієрархічні рівні. "Вісник ЖДТУ": Економіка, управління та адміністрування, (1 (59) Ч. 2). С. 108—112.

11. Джурик Н. Р., Майкова С. В. та інші (2011) Продовольча безпека України. Науковий вісник НЛТУ України, 21 (4). С. 189—195.

12. Капріле А., Пішонта Е. (2022). Війна Росії проти України: вплив на глобальну продовольчу безпеку та відповідь ЄС BRIEFING. Дослідницька служба Європейського парламенту. жовтень. URL: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI\(2022\)733667_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI(2022)733667_XL.pdf)

13. Карасьова Н. А. (2014) Світова продовольча криза та перспективи аграрного сектору України. Магістеріум. Економічні студії, Випуск 56. С. 59—62.

14. Колісниченко Н. М. (2022). Глобальна продовольча криза, спричинена війною в Україні: виклики для управління. Економіка і організація управління, № 2 (46). С. 9—14.

15. Мудрак Р. (2022) Вплив Російсько-Української війни на глобальне та внутрішнє продовольче забезпечення. Вісник Хмельницького національного університету, № 3. С. 294—298.

16. Обух В (2022). Відновлення агровиробництва: поточні завдання і повоєнні надії. Мультимедійна платформа іномовлення України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3624788-vidnovlenna-agrovirobnictva-potocni-zavdanna-i-povoenni-nadii.html>

17. Павловська І. Г. (2022). Розвиток підходів до трактування поняття "продовольча безпека". Проблеми економіки. № 3 (53). С. 52—61. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-52-61>

18. Полунєєв Ю. В. (2011). Світова продовольча криза: глобальний голод чи конкурентна перевага для України? Агросвіт, (16). С. 2—5.

19. Родінова Н., Дергач, А., Гудзь, Г. (2022). Світова продовольча криза як наслідок російсько-української війни. Економіка та суспільство, (40). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-25>

20. Скриньковський Р., Горбонос Ф., Цюх С., Хмиз М. Я., Процевят О. & Князь С. (2022). Тенденції і питання продовольчої безпеки України в умовах війни. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Економічні науки". № 8.

21. Названо причини суттєвого подорожчання яєць (2022). Agronews: головні аграрні новини. URL: <https://agronews.ua/>

References:

1. Communication from the commission to the European Parliament, the European Council, the COUNCIL, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions (2022), "Safeguarding food security and reinforcing the resilience of food systems COM/2022/133, final report", available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2022:133:FIN> (Accessed 28 Feb 2023).

2. European Commission (2022), "Ensuring global food supply and food security", available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/agri-food-supply-chain/ensuring-global-food-supply-and-food-security_en#a-contingency-plan-for-food-supply-and-food-security (Accessed 28 Feb 2023).

3. Council of the European Union (2022), "Infographic — Ukrainian grain exports explained", available at: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/> (Accessed 28 Feb 2023).

4. EU (2022) "Informal meeting of the Heads of State or Government Versailles Declaration 1", available at: <https://www.consilium.europa.eu/media/54773/20220311-versailles-declaration-en.pdf> (Accessed 28 Feb 2023).

5. FAO: website (2022), "Ukraine: Impact of the war on agriculture and rural livelihoods in Ukraine — Findings of a nation-wide rural household survey", December 2022. Rome. <https://doi.org/10.4060/cc3311en>.

6. Trading economics: website (2023), available at: <https://tradingeconomics.com/spain/imports> (Accessed 28 Feb 2023).

7. Gobela, V.V., Melnyk, S.I. and Kurlyak, M.D. (2022), "Food security of Ukraine against the background of the war: assessment of the state and forecasting of trends", Digital economy and economic security, vol. 2 (02), pp. 92—98.

8. State Statistics Service of Ukraine: official website (2023), available at: <https://ukrstat.gov.ua/> (Accessed 28 Feb 2023).

9. Zbarsky, V.K. and Varchenko, O. M. (2011), "Global food crisis: challenges for Ukraine", Economics and management of agriculture, vol. 5 (85), pp. 5—10.

10. Zelenska O. O. (2012), "Food security system: essence and hierarchical levels", Bulletin of ZHTU: Economics, management and administration, vol. 1(59), no. 2, pp. 108—112.

11. Djurik N. R., Maikova S. V. and others (2011), "Food security of Ukraine", Scientific bulletin of NLTU of Ukraine, vol. 21 (4), pp. 189—195.

12. Caprile, A. and Pishonta, E. (2022), "Russia's war against Ukraine: impact on global food security and the EU's response BRIEFING", Research Service of the European Parliament, [Online], October, available at: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI\(2022\)733667_XL.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/733667/EPRS_BRI(2022)733667_XL.pdf) (Accessed 28 Feb 2023).

13. Karasyova, N. A. (2014), "World food crisis and prospects of the agricultural sector of Ukraine", Magisterium. Economic Studies, vol. 56, pp. 59—62.

14. Kolisnichenko, N. M. (2022), "The Global Food Crisis Caused by the War in Ukraine: Challenges for Management", Economics and Management Organization, vol. 2 (46), pp. 9—14.

15. Mudrak, R. (2022), "Impact of the Russian-Ukrainian War on Global and Domestic Food Security", Bulletin of the Khmelnytskyi National University, vol. 3, pp. 294—298.

16. Obukh, V (2022), "Restoration of agricultural production: current tasks and postwar hopes", Multimedia platform of foreign language of Ukraine, [Online], available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3624788-vidnovlenna-agrovirobnictva-potocni-zavdanna-i-povoenni-nadii.html> (Accessed 28 Feb 2023).

17. Pavlovska, I. G. (2022), "Development of approaches to the interpretation of the concept of "food safety", Problems of the economy, vol. 3 (53), pp. 52—61, DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2022-3-52-61>

18. Poluneev, Yu. V. (2011), "World food crisis: global hunger or competitive advantage for Ukraine", Agrosvit, vol. 16, pp. 2—5.

19. Rodinova, N., Dergach, A. and Gudz, G. (2022), "The world food crisis as a consequence of the Russian-Ukrainian war", Economy and society, vol. 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-25>

20. Skrynkovsky, R., Gorbonos, F., Tsyukh, S. and others (2022), "Trends and issues of food security of Ukraine in the conditions of war", International scientific journal "Internauka", Series: Economic Sciences, vol. 8.

21. Agronews: the main agricultural news (2022), "The reasons for the significant increase in the price of eggs are named", available at: <https://agronews.ua/> (Accessed 28 Feb 2023).

Стаття надійшла до редакції 12.03.2023 р.